OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Yksikönpäällikkö Jussi Matikkala

Lausunto

9.9.2022

Lakivaliokunta
Kuuleminen 13.9.2022

KOULIUSAAMISEN KIRJAAMINEN RIKOSLAKIIN

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa ja vastinetta koskien lakialoitetta laiksi rikoslain 21 luvun muuttamisesta (LA 12/2019 vp) ja kansalaisaloitetta kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin (KAA 5/2021 vp). Lausuntonaan ja vastineenaan oikeusministeriö esittää kunnioittaen seuraavan.

1. Yleistä

Koulukiusaaminen on monitahoinen ilmiö, joka voi sisältää hyvin erityyppistä suhtautumista aina räikeästä väkivallasta hienovaraiseen sulkemiseen muun yhteisön ulkopuolelle. Kiusaamisteot voivat olla vakavuudeltaan, tekotavoiltaan ja kestoltaan hyvin erilaisia. Kysymyksessä voi olla yhden henkilön toiseen tai joukon tiettyyn henkilöön kohdistamasta menettelystä. Kiusaajan ja kiusatun roolit voivat eri tilanteissa ja yhteyksissä myös vaihdella. Siihen voivat syyllistyä myös aikuiset. Noin 6 % 8-9 –luokkalaisista on kokenut viikoittain kiusaamista, joka myös on sukupuolittunutta ja joka kohdistuu enemmän vähemmistöryhmiin. Erityisesti pitkään jatkuneesta kiusaamisesta voi seurata mielenterveysongelmia ja syrjäytymistä. Lukioissa ja ammattioppilaitoksissa vastaava luku on 1-3 %. Koulukiusaaminen on siten ennen kaikkea peruskouluasteen ongelma (ks. lähemmin Allianssi ry, Nuorisotutkimusseura ry, Sakki ry).

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Opetushallitus on vuonna 2020 julkaissut oppaan kiusaamisen vastaisesta työtä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on laatinut Toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa (2021). Kiusaamista voi kouluympäristön lisäksi tapahtua myös mm. harrastuksissa, vapaa-ajalla ja digitaalisessa ympäristössä (Lapsiasiavaltuutettu, Opetushallitus). Tehokkaista tavoista koulukiusaamiseen puuttumiseksi ks. esim. Helsingin yliopiston Viikin normaalikoulun 8a-laiset ja Mielenterveyden keskusliitto ry.

Kiusaaminen on oikeudellisesti merkityksellistä muun muassa perustuslain (731/1999) terveyttä ja koskemattomuutta koskevien perusoikeuksien sekä lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen (SopS 59-60/1991, erityisesti 19 artikla) näkökulmasta. Tietyt kiusaamisteot kuten väkivalta on säädetty rikoslain (39/1889, RL) yleisin rangaistussäännöksin rangaistavaksi. Osa etenkin lievemmän laatuisesta kiusaamisesta jää rangaistavuuden alueen ulkopuolelle. Opetus- ja koululainsäädännössä on säännöksiä kouluympäristön työrauhan ja turvallisuuden takaamiseksi sekä kouluhenkilökunnan tähän liittyvistä velvollisuuksista. Julkisen vallan toimintaa ja velvollisuuksia kiusaamistilanteissa koskevat myös lastensuojelu- ja sosiaalilainsäädännön sekä esitutkintaviranomaisia koskevat säännökset. Julkisen vallan on perustuslain 22 §:n mukaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Koulukiusaamisessa niin tekijät kuin kohteetkin ovat pääsääntöisesti alaikäisiä. Niin laintulkintaa kuin lainsäätäjänkin harkintaa ohjaa lapsia koskevissa kysymyksissä lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ja lapsen etu. Tässä sopimuksessa samoin kuin lastensuojelulainsäädännössäkin lapsena pidetään henkilöä, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta. Rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja on 15 vuotta. Alle 15-vuotiaana rangaistavan teon tehnyt ei voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen, mutta häntä voidaan esimerkiksi kuulla esitutkinnassa ja hän on aiheuttamistaan vahingoista vahingonkorvauslainsäädännön mukaisesti vahingonkorvausvelvollinen.

2. Lakialoite ja kansalaisaloite

Lakialoitteessa LA 12/2019 vp (ed. Heinonen) ehdotetaan, että rikoslain henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevaan 21 lukuun lisättäisiin koulukiusaamista koskeva uusi 7 a §. Säännös kuuluisi seuraavasti:

Joka kohdistaa toistuvasti toiseen henkilöön jonkin tai joitakin tämän pykälän toisessa momentissa mainituista teoista niin, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai pelkoa loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa tai uhkaamaan loukattua, ja nämä teot tapahtuvat kouluympäristössä tai henkilöt tuntevat toisensa koulun kautta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, koulukiusaamisesta sakkoon.

Koulukiusaamisen tekoja ovat:

1) ruumiillisen väkivallan tekeminen toiselle taikka tällaista väkivaltaa tekemättä toisen terveyden vahingoittaminen niin, että aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan;

2) valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen toisesta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka muuten kuin aiemmin tässä kohdassa mainitulla tavalla toisen halventaminen;

3) toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan esittäminen oikeudettomasti joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa;

4) toisen pakottaminen oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin;

5) toisen pakottaminen muulla kuin 31 luvun 1 §:ssä tarkoitetulla uhkauksella luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikoksentekijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta;

6) aseen nostaminen toista vastaan tai muulla tavoin toisen uhkaaminen rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa;

7) liikkumavapauden riistäminen toiselta oikeudettomasti sulkemalla sisään, sitomalla, kuljettamalla johonkin tai muulla tavoin tai toisen eristäminen tämän ympäristöstä;

8) toisen omaisuuden hävittäminen tai vahingoittaminen oikeudetta tai tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen oikeudeton hävittäminen, turmeleminen, kätkeminen tai salaaminen toisen vahingoittamiseksi;

9) irtaimen omaisuuden anastaminen toisen hallusta;

10) toisen irtaimen omaisuuden taikka kiinteän koneen tai laitteen käyttäminen luvatta;

11) toisen kotirauhan häiritseminen soittamalla puheluita tai lähettämällä matkapuhelimeen viestejä.

Koulukiusaamisesta voitaisiin siis ehdotetun säännöksen mukaan tuomita sakkorangaistus. Rikoksen tunnusmerkistö koostuisi pykälän 1 momentin yleisestä tunnusmerkistöstä ja 2 momentissa kuvatuista tekotavoista. Viimeksi mainitut perustuvat rikoslakiin jo sisältyviin kriminalisointeihin. Esimerkiksi ehdotetun pykälän 2 momentin 1 kohdassa mainittu ”ruumiillisen väkivallan tekeminen toiselle” toteuttaa jo sellaisenaan pahoinpitelyn (RL 21:5) tai lievissä tapauksissa lievän pahoinpitelyn (RL 21:7) tunnusmerkistön.

Kansalaisaloitteessa KAA 5/2021 vp puolestaan esitetään, että ryhdyttäisiin lainvalmistelutoimenpiteisiin koulukiusaamisen sisällyttämiseksi rikoslakiin omana rikosnimikkeenään. Esitykseen ei sisälly ehdotusta tai luonnosta tällaiseksi säännökseksi.

3. Oikeusministeriön kanta ja lausunnoissa esitetyt käsitykset

Oikeusministeriö pitää koulukiusaamista erittäin merkittävänä ongelmana ja katsoo, että siihen tulee puuttua asianmukaisin toimenpitein. Lakialoitteessa ja kansalaisaloitteessa on tuotu esiin tärkeitä ongelma-alueita ja näkökohtia. Koulukiusaamisen torjunnassa oma roolinsa ja tehtävänsä on niin koulujen ja oppilaitosten henkilökunnalla, viranomaisilla, oppilaiden vanhemmilla tai huoltajilla kuin oppilailla itselläänkin. Yhteistyötä eri toimijoiden kesken on perusteltua pyrkiä jatkuvasti kehittämään. Lausunnonantajat jakavat nämä peruskäsitykset.

Oikeusministeriö ei, jäljempänä selostetuin perustein, kuitenkaan kannata lakialoitteessa ja kansalaisaloitteessa ehdotettua koulukiusaamisen sisällyttämisestä erillisenä rikoksena rikoslakiin tai siihen tähtäävään lainvalmisteluun ryhtymisestä. Samalla kannalla on pääosa lausunnonantajista (mm. Aseman Lapset ry., Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL), Lapsiasiavaltuutettu, professori Nuotio, professori Tolvanen, Nuorisotutkimusseura ry, Opetusalan ammattijärjestö (OAJ), Helsingin kaupunki/Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, Opetushallitus, Rikosuhripäivystys, rehtori Auronen). Kaakkois-Suomen poliisilaitos pitää lakialoitteessa esitettyä periaatteessa kannatettavana todeten kuitenkin, että jokseenkin kaikki siinä tarkoitetut teot on jo kriminalisoitu.

Lainvalmisteluun ryhtymistä kannattavat Allianssi ry ja Sakki ry, edellinen tosin kyseenalaistaen lakialoitteen ajatuksen rangaistusperustaisuuden koventamisesta. Suomen lukiolaisten liitto (SLL) kannattaa mahdollista jatkovalmistelua oppilas- ja opiskelija-asiavaltuutetun viran perustamiseksi.

4. Rangaistavaksi säätämisen edellytykset

Perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan kriminalisoinnille on kyettävä esittämään painava yhteiskunnallinen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (ks. esim. PeVL 48/2017 vp, s. 7-8). Rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset. Suhteellisuusvaatimus puolestaan edellyttää sen

arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Tältä osin tulee arvioida, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla. Toisaalta perusoikeuksien kannalta rikossäännökset rangaistusseuraamuksineen ovat nähtävissä paitsi perusoikeuksien rajoituksina myös keinoina, joiden avulla oikeusjärjestys antaa turvaa perusoikeuksille.

Rangaistussäännösten laatimista ohjaavat myös oikeusvaltiolliset kriminalisointiperiaatteet:

-kriminalisointia ei voida käyttää perustuslaillisten reunaehtojen taikka kansainvälisten tai EU-velvoitteiden vastaisesti.

-kriminalisoinnilla suojataan oikeusjärjestyksen tunnustamaa oikeushyvää loukkauksilta.

-kriminalisoinnilla tulee saavuttaa enemmän yhteiskunnallista hyötyä kuin mitä siitä seuraa haittoja.

-kriminalisointiin voidaan turvautua vain viimesijaisena keinona eli silloin, kun käytettävissä ei ole muuta keinoa, joka tehokkuudeltaan ja kustannuksiltaan edes kohtuullisessa määrin vastaa rikosoikeudellista puuttumista (ultima ratio –sääntö).

-rangaistava teko tulee voida määritellä laissa siten tarkkarajaisesti, että on kohtuudella ennakoitavissa, onko tietty käyttäytyminen sen mukaan rangaistavaa vai ei (rikosoikeuden legaliteettiperiaate).

-kriminalisointia ei saa laatia siten, että siinä tarkoitetun menettelyn toteen näyttämiseen tyypillisesti liittyy ylitsepääsemättömiä tai mielivaltaisia ongelmia taikka muutoin jo etukäteen voidaan arvioida, ettei kriminalisointi tule olemaan tehokkaasti sovellettavissa.

5. Lakialoitteen ja kansalaisaloitteen arviointia

5.1 Yleisiä näkökohtia

Jo perusoikeussäännösten, lapsen oikeuksien yleissopimuksen sekä lapsia ja koulua koskevan sääntelyn perusteella on selvää, että koululaisten ja muidenkin opiskelijoiden tulee voida käydä koulua ja opiskella sillä tavoin turvallisesti, että heihin ei kohdistu väkivaltaa tai muutakaan oikeushyviä loukkaavaa tai vaarantavaa kiusaamista. Harkittavaksi voisivat tämän lähtökohdan puolesta tulla jopa rikosoikeudelliset keinot.

Sekä lakialoitteen että kansalaisaloitteen mukaan koulukiusaamisella tulisi olla oma rikosnimike ja oma rikostunnusmerkistö, vaikka rangaistavaksi tarkoitettu menettely on jo olennaisilta osin katettu olemassa olevilla rangaistussäännöksillä. Ajatuksen taustalla on se, että näin menettelyn rikosluonne tehtäisiin paremmin ”näkyväksi”, se otettaisiin vakavammin ja moitittavaan tekoon kohdistettavat vastuuhenkilöiden ja viranomaistoimet tehostuisivat.

Saman menettelyn säätäminen rangaistavaksi sellaisenaan tai tietyin lisäedellytyksin toisella rikosnimikkeellä voi kuitenkin vain harvoin olla perusteltua. Tällaiselle sääntelylle ei ole ainakaan rikosoikeudellista tarvetta (mm. Syyttäjälaitos).

Rangaistussäännöksille asetettavien perusteiden näkökulmasta tämänkaltainen sääntely lähenee myös nk. symbolista rangaistussääntelyä, jollaista ei lähtökohtaisesti pidetä perusteltuna.

On aihetta myös kysyä, olisiko tällaisella kriminalisoinnilla toivottuja pedagogisia ja problematiikan näkyväksi tekeviä vaikutuksia. Tällä kannalla on mm. Sakki ry. Toisaalta se, että esimerkiksi väkivalta kouluympäristössä tehtynä ei olisikaan pahoinpitelyä vaan koulukiusaamista, voisi päinvastoin olla omiaan hämärtämään rikoslain kaikkia koskevien rangaistussäännösten tuntemusta ja korostamaan eikä suinkaan vähentämään sellaista käsitystä, että kouluympäristö on saareke, jossa yhteiskunnan yleiset säännöt eivät päde (samaan suuntaan OAJ). Lausuntopalautteessa on myös katsottu, että rikoksen edellytykset

täyttävän teon luonnehtiminen koulukiusaamiseksi voisi olla väheksyvää (Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Tolvanen, MLL).

Lausuntopalautteessa on esitetty erilaisia arvioita siitä, tehostaisiko koulukiusaamiskriminalisointi kiusaamistapausten selvittämistä ja käsittelyä. Se saattaisi madaltaa kynnystä tuoda kiusaaminen esille ja tehdä poliisille rikosilmoitus (ks. Sakki ry). On toisaalta arvioitu, että kiusaamisen ehdotettu rikosoikeudellistaminen nostaisi kynnystä saattaa kiusaamistapauksia opetushenkilöstön tietoon. Ei ole poissuljettua, etteikö kiusaamisen kohde voisi päätyä silmätikuksi (Nuotio). Vaikka nuorten asioita tulee rikosprosessissa käsitellä joutuisasti, kiusaamisen käsittely oikeudellisena asiana merkitsisi kiusaamisasian käsittelyajan pidentymistä verrattuna sisäisiin tai sovittelutyyppisiin menettelyihin (aiheesta esim. Lapsiasiavaltuutettu, OAJ, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus/Illman, Mielenterveyden keskusliitto ry).

Koulukiusaamisen erilliskriminalisoinnilla ei parannettaisi koulukiusattujen vahingonkorvausoikeudellista asemaa (Tolvanen). Koulukiusaamisen erilliskriminalisointi ei myöskään laskisi rangaistavaa tekoa koskevalle todistelulle asetettavia vaatimuksia.

Mikäli koulukiusaaminen lisättäisiin rikoslakiin ja tämä lisäisi rikosprosessiin tulevien asioiden määrää, tällä olisi kustannusvaikutuksia (Kaakkois-Suomen poliisilaitos). Tämä ilmentää sitä kriminaalipoliittista kysymyksenasettelua, että jos tietyn ei-toivotun käyttäytymisen torjuntaan tarvitaan lisää resursseja, onko tällainen lisäresurssi perusteltua osoittaa rikosprosessiketjulle ja rangaistusten täytäntöönpanoon vai koulutoimelle koulujen kiusaamisen ehkäisemistoiminnan tehostamiseen mukaan lukien esimerkiksi ns. oman ryhmän tuntien lisääminen (ks. Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus/Illman, OAJ:n ehdotus) ja sisäiset sovittelumenettelyt.

Koulukiusaamisen lisääminen rikoslakiin ja siitä seuraava rikosoikeudellisten toimien lisääminen voisi myös merkitä tekijöiden leimautumista (Nuotio, Nuoristutkimusseura ry). Tämä olisi todennäköisesti vastoin sitä koulukiusaamistilanteisiin liittyvää tavoitetta, että myös tekijälle

annettaisiin hänen tarvitsemaansa apua ja tukea. Lapsilla ja nuorilla tulee ensisijaisesti olla oikeus tukeen ja apuun (Allianssi ry). Sakkorangaistus, jota nuori ei sitä paitsi yleensä itse maksaisi, ei todennäköisesti myöskään auttaisi kiusaamisen juurisyihin (Allianssi ry).

Kiusaamisen ehkäisyssä tulisikin kieltämisen lisäksi keskittyä myönteisiin tavoitteisiin ja toimintatapoihin. Olennaiset ratkaisut ovat pedagogisia ja toimintakulttuurisia, eivät rikosoikeudellisia (Lapsiasiavaltuutettu, Nuorisotutkimusseura ry, Aseman Lapset ry).

5.2 Lakialoite

Lakialoitteessa ehdotetun rangaistussäännöksen rikostunnusmerkistö rakentuu edellä todetuin tavoin yleisistä rikostunnusmerkeistä (1 momentti) ja tekotapatunnusmerkeistä (2 momentti), jotka perustuvat rikoslaissa jo rangaistavaksi säädettyihin rangaistussäännöksiin. Tämänkaltainen rangaistussäännös merkitsisi siis kysymyksessä olevien 2 momentin tekotapojen säätämistä toiseen kertaan rangaistaviksi 1 momentin lisäedellytyksillä täydennettyinä.

Lakialoitteeseen sisältyvän säännösehdotuksen 1 momentin mukaan 2 momentin tekotavoille asetettaisiin seuraavat lisäedellytykset:

-2 momentissa mainitun teon tai tekojen kohdistaminen toiseen toistuvasti

-se, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai pelkoa loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa tai uhkaamaan loukattua, ja

-näiden tekojen tapahtuminen kouluympäristössä tai se, että henkilöt tuntevat toisensa koulun kautta.

Säännökseen sisältyvän toissijaisuuslausekkeen mukaan edellytyksenä tuomitsemiselle koulukiusaamisesta olisi lisäksi se, ettei teosta muualla laissa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta.

Teon toistuvuutta, abstraktia vaaraa ja kouluympäristöä koskevat tunnusmerkit rajoittaisivat rangaistavuutta verrattuna yksittäisten 2 momentista ilmenevien tekotaparikosten edellytyksiin. Siten esimerkiksi 2 momentin 1 kohdassa mainittu ”ruumiillisen väkivallan tekeminen toiselle” toteuttaa sellaisenaan pahoinpitelyn tai lievän pahoinpitelyn edellytykset, mutta koulukiusaamisen edellytykset ainoastaan siinä tapauksessa, että myös 1 momentin lisäedellytykset toteutuvat. Useimpia 2 momentin rikostyyppejä koskee kuitenkin itsenäisenä rikoksena ankarampi rangaistusasteikko kuin ehdotettua koulukiusaamista.

Ehdotettuun koulukiusaamiskriminalisointiin sisältyvä toissijaisuuslauseke merkitsisi toisaalta sitä, että teon toteuttaessa koulukiusaamisrikoksen ohella muun rikoksen edellytykset viimeksi mainittujen soveltaminen syrjäyttäisi koulukiusaamisrikoksen soveltamisen. Tällöin koulukiusaaminen tulisi sovellettavaksi hyvin harvoin jos ollenkaan. Tähän kiinnittävät huomiota myös mm. Mielenterveyden keskusliitto ry ja Länsi-Suomen käräjäoikeus/Illman.

Yleisiin lisäedellytyksiin liittyy erinäisiä tulkintakysymyksiä ja perustelua kaipaavia seikkoja. Voidaan esimerkiksi kysyä, miksi pahoinpitelyteon oikeudellisen arvioinnin kannalta tulisi olla merkittävää, tuntevatko tekijä ja kohde toisensa koulun kautta vai muuta kautta vai eivätkö ehkä ollenkaan (tästä myös mm. Nuotio).

Ehdotettuun rangaistussäännökseen sisällytetyt rikokset (tekotavat) ovat itsenäisinä rikoksina osin yleisen syytteen alaisia (esim. pahoinpitely, RL 21:5), osin asianomistajarikoksia (esim. vahingonteko, RL 35:1) ja osin rikoksia, jotka lähtökohtaisesti ovat asianomistajarikoksia mutta joissa syyttäjä tietyin lisäedellytyksin saa nostaa syytteen ilman asianomistajan syyttämispyyntöä (esim. näpistys, RL 28:3). Kun koulukiusaamisrikoksen yhteydessä ei ehdoteta siihen liittyvää syyteoikeutta koskevaa sääntelyä, rikos olisi yleisen syytteen alainen.

Koulukiusaamisrikoksen ja sen tietyn tekotavan muodostavalla teolla itsenäisenä rikoksena voisi siis olla erilainen syyteoikeuden järjestely.

Lakialoitteeseen sisältyvään säännösehdotukseen liittyy siten erinäisiä pulmia, joiden vuoksi se olisi lainsäädäntöratkaisuna ongelmallinen.

5.3 Kansalaisaloite

Kansalaisaloite ei sisällä säännösehdotusta. Siitä käy kuitenkin ilmi, että lainvalmistelutoimenpiteet koskisivat ”kaikkia kiusaamisen äärimmäisiä muotoja, niin henkistä kuin fyysistä väkivaltaa.” Edelleen siinä todetaan, että ”(k)oulukiusaaminen terminä piilottaa taakseen henkistä ja fyysistä väkivaltaa aina nolaamisesta ja juorujen kertomisesta lyömiseen ja tönimiseen asti. Aikuisten maailmassa kyse olisi lievästä sekä törkeästä pahoinpitelystä tai kunnianloukkauksesta”.

Aloitteesta ilmenee, että lakiin kirjattuna lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä olisi selkeä ja yksiselitteinen velvollisuus puuttua tilanteisiin ja viedä asioita eteenpäin. Samalla kehitettäisiin moniammatillista yhteistyötä koulun, poliisin ja sosiaaliviranomaisten kesken. Lisäksi selkeämpi mahdollisuus sosiaaliviranomaisille puuttua tilanteeseen edesauttaisi niin kiusaajan kuin kiusatun tarvitseman tuen saamista. Aloitteessa todetaan vielä, että lapset ovat koko peruskouluaikansa kasvun ja kehityksen kriittisessä vaiheessa, jolloin on erityisen helppo tehdä pysyvää vahinkoa lapsen psyykelle.

Näitä seikkoja on edelleen valaistu Eveliina Leskelän, Hanna Markkasen ja Miriam Putulan kirjallisessa esityksessä lakivaliokunnalle 17.2.2022.

Esityksen s. 3 on esitetty seuraavia nykytilan ongelmia:

• Koulujen henkilökunnan ja muiden viranomaisten vastuukysymyksissä on ongelmia.

• Viranomaisyhteistyölle ei ole selkeää määrittelyä, eli miten opetushenkilökunnan, opiskelijahuollon, sosiaalitoimen ja poliisin pitäisi tehdä yhteistyötä.

• Lakiin ei ole kirjattu selvästi, mitä kenenkin viranomaisen täytyy kiusaamistapauksissa tehdä, kenelle heidän täytyy ilmoittaa asiasta ja kuka kantaa viime kädessä vastuun.

• Koulujen tekemiä kiusaamisen vastaisia toimia ei valvota juuri mitenkään. Se vaikuttaa siihen, että ohjeita tulkitaan paikoin varsin löyhästi.

• Koulut ja koululaiset ovat eriarvoisessa asemassa, koska käytännöt vaihtelevat alueittain paljon ja paikallisella harkinnalla on liikaa painoarvoa.

Kansalaisaloitteesta perusteluineen ei välity käsitystä, jonka mukaan rikoslainsäädännön rangaistussäännöksissä olisi esimerkiksi koulukiusaamista koskevia aukkoja. Sen sijaan ongelmana pidetään yllä kuvatuin tavoin usean asiaa käsittelevän henkilökuntaan kuuluvan ja viranomaisen koettua yhteistoiminnan, koordinaation ja valvonnan jonkinlaista sattumanvaraisuutta ja ongelmallisuutta. Korjaavana toimenpiteenä pidetään koulukiusaamisen kirjaamista rikoslakiin omana rikosnimikkeenään.

Oikeusministeriö toteaa, että esitetyt näkökohdat ja ongelma-alueet ovat sinänsä hyvin merkittäviä ja on tärkeää, että kouluturvallisuuden kehittämiseen pyritään jatkuvana projektina. Opetushenkilökunnan ja eri viranomaistahojen yhteistyön määrittely sekä eri viranomaistahojen toiminta- ja ilmoittamisvelvollisuuksien sisältö sekä eri toimijoiden velvollisuuksiensa tuntemista ja yhteistoimintaa koskevat kysymykset eivät kuitenkaan ole ensi sijassa tai edes ylipäätään rangaistavuudesta säätämistä koskevia kysymyksiä.

Oikeusministeriön käsityksen mukaan kansalaisaloitteessa esiin tuotuja ongelmia voitaisiin todennäköisesti vähentää tosiasiallisin toimin, mukaan lukien lasten ja nuorten kasvatukseen ja

heidän asioidensa hoitamiseen osallistuvien ja näin lasten ja nuorten välisiin konfliktienkin kanssa tekemisissä olevien henkilöiden kiusaamiseen liittyvä asianmukainen koulutus (ks. myös mm. Lapsiasiavaltuutettu). Mikäli on tarvetta selventää tällaisten henkilöiden tehtäviä ja velvollisuuksia, tapahtuu tämä kysymyksessä olevassa lainsäädännössä eli lähinnä koulu- ja opetuslainsäädännössä (ks. myös OAJ, Länsi-Suomen käräjäoikeus/Illman). Hallituksen esitykseen HE 127/2021 vp perustuen koulu- ja opetuslainsäädäntöön onkin vastikään tehty tämän suuntaisia, jäljempänä mainittavia uudistuksia ja muutoksia, jotka tulivat voimaan 1.8.2022.

Rikoslain rangaistussäännöksissä ei sitä vastoin säädetä viranomaisten velvollisuuksista tai yhteistoiminnasta. Koululla, lastensuojelulla, sosiaalihuollolla ja rangaistusjärjestelmällä on lisäksi erilaiset tehtävät, eikä sama tai samat teot käsittävä ongelmakäyttäytymisen määritelmä ole välttämättä kaikkien toimijoiden tehtävien kannalta keskiössä.

Perusopetuslain (628/1998) oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön koskevan 29 §:n vastikään uudistetun ja 1.8.2022 voimaan tulleen 7 momentin mukaan ”(k)oulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle (163/2022)”.

Samassa yhteydessä tulee voimaan perusopetuslain oppilaan velvollisuuksia koskevan 35 §:n uusi 2 momentti, jonka mukaan ”(o)ppilaan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäydyttävä asiallisesti. Oppilaan on käyttäydyttävä muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä toimittava siten, ettei hän vaaranna muiden oppilaiden, kouluyhteisön tai opiskeluympäristön turvallisuutta tai terveyttä.”

Uudessa perusopetuslain 29 §:n 7 momentissa on varsin selvästi säädetty ilmoitusvelvollisuuden perusteena olevista teoista, ilmoitusvelvollisista ja siitä, kenelle ilmoitus tehdään. Kysymyksessä on siis nimenomaan ilmoitusvelvollisuus, ei ainoastaan ilmoitusoikeus

(ks. myös OAJ). Ilmoitusvelvollisuuden alaiset asiat – häirintä, kiusaaminen, syrjintä ja väkivalta – muodostavat informatiivisen, selväkielisen ja pedagogisen kokonaisuuden. Kuten oikeudellisissa teksteissä ja muussakin kielenkäytössä aina on tilanne, kutakin käsitettä joudutaan etenkin reuna-alueillaan tulkitsemaan. Tarpeen vaatiessa esimerkiksi edellä mainituissa uusissa säännöksissä käytettyä kiusaamisen käsitettä voidaan pyrkiä perusopetuslaissa ja muissa opetusalan laeissa edelleen määrittelemään (samoin Länsi-Suomen käräjäoikeus/Illman). Säännöksessä säädetyn velvollisuuden perusteella asia tulee huoltajan tai muun laillisen edustajan tietoon. Huoltaja tai muu laillinen edustaja, jolla myös on asiassa merkittävä rooli, voi sitten harkintansa ja velvollisuuksiensa mukaisesti ryhtyä asiassa jatkotoimiin. Perusopetuslain 29 §:ssä säädetään muistakin turvalliseen oppimisympäristöön liittyvistä asioista ja velvollisuuksista.

On ilmeistä, että jotkin perusopetuslain 29 §:n 7 momentissa tarkoitetut, ilmoitusvelvollisuuden alaiset asiat voivat luonteeltaan ja vakavuusasteeltaan olla sellaisia, että ne eivät täytä rangaistavuuden edellytyksiä. On myös selvää, ettei olisi tarpeellista eikä mielekästä laajentaa rangaistavan menettelyn alaa siten, että katettuna olisi kaikki perusopetuslain 29 §:n 7 momentissa mainittu ilmoitusvelvollisuuden alainen epätoivottu käytös. Toisaalta on erittäin epätodennäköistä, että opettajien ja rehtorin ilmoitusvelvollisuuden alainen ei-toivottu käytös haluttaisiin rajata sellaiseen menettelyyn, joka on säädetty rangaistavaksi. Teemaan on kiinnittänyt huomiota myös mm. Kaakkois-Suomen poliisilaitos.

Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1 momentin mukaan mm. opetustoimen sekä opetusta ja koulutusta järjestävän palveluksessa toimivilla on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Perusteena voi siis olla muun muassa lapsen oma käyttäytyminen. Kyseistä käyttäytymistä ei siis luonnehdittu esimerkiksi viittaamalla joihinkin rangaistussäännöksiin.

Näin on sen sijaan tehty poliisille ilmoittamista koskevassa pykälän 3 momentissa, jonka mukaan pykälän 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu: 1) rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko; tai 2) sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Ilmoituksia poliisille tehdään jo nyt aiempaa huomattavasti enemmän (Lapsiasiavaltuutettu).

Edellä todetusta käy ilmi, että eri ammattiryhmissä on kullakin oman tehtäväkenttänsä kannalta relevantti, toimenpiteitä edellyttävän ei-toivotun tai poikkeavan käyttäytymisen luonnehdinta – koulussa kiusaaminen ym., lastensuojelussa lastensuojelutarpeen selvittämistä edellyttävä lapsen käyttäytyminen ja nimetyt rangaistavat teot sekä rikosprosessiketjussa rangaistavaksi säädetyt teot.

Rikosoikeudellisessa järjestelmässä nuorten henkilöiden tekemiin rikoksiin suhtaudutaan tavallista lievemmin, mikä ilmenee muun muassa siitä, että tämä on toimenpiteistä luopumisen peruste (esitutkintalaki (805/2011) 3:10.1, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) 1:7 2 kohta, rikoslaki 6:12 2 kohta). Nuorten lievähköt rangaistavaksi säädetyt teot jäävät melko usein syytteeseen saattamatta.

Alaikäisten rangaistavien tekojen yhteydessä käytetään usein erilaisia kasvatuksellisia tai moniammatillisia selvittelymenettelyjä kuten Ankkuritoimintaa, Kiva koulu –hanketta, K-0-toimintaa, Verso-ohjelmaa, kummipoliisia, Vintiömallia tai Etelä-Karjalan mallia tai erilaisia sovittelumalleja. Tämänkaltaisissa menettelyissä asianosaisten ja menettelystä riippuen muidenkin koululaisten osallisuus tilanteen käsittelyyn korostuu. Lausuntopalautteessa nuorten, mukaan lukien koululaisten tekemien rangaistavien tekojen selvittämismalleja on kuvattu lähemmin (mm. Nuotio, Aseman Lapset ry, Kaakkois-Suomen poliisi, Auronen).

Lakialoitteesta ja kansalaisaloitteesta ei käy ilmi, olisiko koulukiusaamista koskevan rangaistussäännöksen säätämisen ohella tarkoitus muuttaa edellä mainittuja menettelyllisiä ja rikosprosessuaalisia lähtökohtia tai seuraamusinstituutioita. Koulukiusaamisen kirjaamisella rikoslakiin olisi ilmeisesti joka tapauksessa merkitystä opetushenkilökunnan kiusaamiseen ja sen selvittelyyn liittyvän roolin ja tehtävien osalta poliisin roolin kasvaessa. Olisi ongelmallista, jos rikoslakiin kirjaaminen seurauksineen johtaisi nykyisten, oppilaiden osallisuutta ja vastuunkantoa korostavien selvittely- ja sovittelumallien hyödyntämisen vähenemiseen tai jopa syrjäytymiseen (ks. Länsi-Suomen käräjäoikeus/Illman, Nuotio).

Kansalaisaloitteessa esitetään, että koulut ja koululaiset ovat eriarvoisessa asemassa, koska käytännöt vaihtelevat alueittain paljon ja paikallisella harkinnalla on liikaa painoarvoa. Perusopetuslain 29 §:n 3 momentista ilmenee, että opetuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelman yhteydessä laatia ja ohjeistaa suunnitelma kurinpitokeinojen ja kasvatuskeskustelun käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset suunnitelman laatimisesta. Valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa asiaa on käsitelty (OAJ, Opetushallitus). Pykälän 4 momentin mukaan opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Lausuntopalautteesta ilmenee, että lasten epätoivotun käyttäytymisen käsittelyn viranomais- ja muut mallit voivat olla alueellisia.

Esimerkiksi nämä seikat mahdollistavat jossain määrin erilaisia alueellisia menettelytapoja. Yhdenvertaisuus kuuluu julkisen toiminnan lähtökohtiin, mutta tapausten moninaisuus ja alueiden olosuhteet perustelevat toimintamallien joustavuutta. Laissa säädetyt keskeiset velvollisuudet kuten perusopetuslain 29 §:n 7 momentin ja lastensuojelulain 25 §:n ilmoitusvelvollisuudet koskevat kuitenkin kaikkia tuon velvollisuuden alaisia toimijoita yhtäläisesti.

6. Lapsia koskeva rikosoikeudellinen sääntely

Lapsia koskevien lainkäytöllisten ja lainsäädännöllisten toimenpiteiden johtavana perusteena tulee olla lapsen etu ja sen toteuttaminen (ks. lapsen oikeuksien yleissopimus 3 artikla).

Rikosoikeudellisen järjestelmän piiriin joutumista pidetään yleensä lapsille haitallisena. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 40 artiklan 3 kappaleessa säädetään: ”Sopimusvaltiot pyrkivät edistämään sellaisten lakien säätämistä, menettelytapojen ja viranomaisten asettamista ja laitosten perustamista, jotka soveltuvat erityisesti lapsiin, joiden väitetään syyllistyneen, joita syytetään tai joiden on todettu rikkoneen rikoslakia, ja erityisesti: a) säätämällä vähimmäisiän, jota nuorempia lapsia ei pidetä kelpoisina rikkomaan rikoslakia; b) aina milloin mahdollista ja toivottavaa, ryhtymään muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin tällaisten lasten kohdalla, edellyttäen, että ihmisoikeuksia ja oikeusturvaa kunnioitetaan täydellisesti.”

Yleissopimuksen 40 artiklan 3 kappaleen b kohta korostaa oikeudellisiin toimenpiteisiin, joiden järeintä osaa rikosprosessi ja rangaistusjärjestelmä edustavat, turvautumisen viimesijaisuutta lasten tekemien lainvastaisten tekojen yhteydessä. Mainittu yleissopimuksen säännös tulee otettavaksi huomioon paitsi lakia sovellettaessa, myös lakia säädettäessä. Säännöksen ilmeinen sanoma on, että erityisesti lapsia koskevaan rangaistussääntelyyn tulee suhtautua varsin pidättyvästi. Kun rangaistussäännökset yleensä kirjoitetaan ”ikäneutraalilla” tavalla, ilmenee lapsia koskeva järjestelmän lievemmyys erityisesti toimenpiteistä luopumista ja seuraamusjärjestelmää koskevassa sääntelyssä. Rangaistavaksi säätämisen alueella lapsen oikeuksien sopimuksen ultima ratio –sääntöä täydentävällä lähtökohdalla tulisi kuitenkin olla merkitystä esimerkiksi siten, että erityisesti lasten vastuuta koskevaan rangaistussääntelyyn suhtaudutaan hyvin pidättyvästi ja että kriminalisointiperiaatteiden soveltamiseen kiinnitetään aivan erityistä huomiota. Yleissopimuksen määräykseen kiinnittävät huomiota mm. MLL ja Lapsiasiavaltuutettu.

Edellä todetuin tavoin lakialoitteessa ehdotetaan uutta rangaistussäännöstä, joka ei kuitenkaan merkittävästi vaikuttaisi rangaistavuuden alaan, sillä sen tekotavat perustuvat jo nykyisin

rangaistaviin tekoihin. Vaikka säännös on tekijätunnusmerkin osalta kirjoitettu ”ikäneutraalilla” tavalla, kohdistuisi se vastuuikäraja huomioon ottaen ennen kaikkea moitittavalla tavalla toimineisiin 15-17 –vuotiaisiin lapsiin. Kun koulukiusaamisongelma kuitenkin pääasiassa koskee nuorempia oppilaita, ongelmaan puuttumiseksi esitetty rikoslakiin kirjaaminen kohtaisi siten ongelmaa vain osittain. Ehdotusten koskeminen vain pientä osaa oppilaista ovat kuulluista asiantuntijoista kiinnittäneet huomiota myös mm. Kaakkois-Suomen poliisilaitos, Tolvanen, Nuotio, Auronen, MLL, Nuorisotutkimusseura ry, Opetushallitus ja Rikosuhripäivystys.

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan lainvalmistelutoimiin ryhtymistä koulukiusaamisen kirjaamiseksi rikoslakiin, mutta siinä ei nimenomaisesti tuoda esiin nykyään rankaisemattomia tekoja, jotka tulisi säätää rangaistavaksi. Tällainen sääntelytapa lähenee edellä todetuin tavoin nk. symbolista lainsäädäntöä, jollaista ei kriminalisointiperiaatteiden näkökulmasta tavanomaisten, saati erityisesti lapsia koskevien kriminalisointien osalta lähtökohtaisesti pidetä perusteltuna.

Pahoinpitelyn eräänlaisena erityistapauksena on lausuntopalautteessa jonkin verran käsitelty sosiaalista syrjintää/henkistä ulkopuolelle jättämistä (Junttila, Uudenmaan käräjäoikeus/Illman, Nuotio, Tolvanen, Rikosuhripäivystys). Tämän todetaan olevan merkittävä kiusaamisen muoto. Hyvin perustein lausuntopalautteessa kuitenkin katsotaan, että pahoinpitelysäännöksen muuttaminen/täydentäminen tällaiset tapaukset nimenomaisesti huomioon ottavaksi olisi varsin ongelmallista. Jo määrittelyvaikeudet ovat huomattavia, ja syyksilukemisen edellyttämä todentaminen erittäin vaikeaa. Huomattava osa tällaisesta menettelystä on passiivisuutta, rikosoikeudellisin termein laiminlyöntiä. Olisi jokseenkin mahdotonta säätää erityisesti lapsiin kohdistettu, huomioon ottamista koskeva rangaistusuhalla tehostettu velvollisuus. Pahoinpitely- ja vammantuottamussäännöstemme kannalta rikostunnusmerkin toteuttava terveydellinen vahinko voi nykyisellääkin olla myös psyykkinen.

7. Muita ehdotuksia

Lausuntopalautteessa on esitetty eräitä muitakin lainsäädännöllisiä ehdotuksia:

Kaakkois-Suomen poliisilaitos ehdottaa, että moniviranomaismalleja kehitettäessä kehitettäisiin tiedon luovuttamista ja saamista koskevaa sääntelyä viranomaisten kesken siten, ettei se olisi tehokkaan moniviranomaistoiminnan esteenä (ks. myös Opetushallitus).

Professori Junttila ehdottaa, että sosiaalinen väkivalta eli tahallinen ja toistuva toisen henkilön ulossulkeminen, eristäminen ja hänen osallisuutensa mitätöinti lisättäisiin rikoslain 21 lukuun.

SLL esittää lausunnossaan mahdollista jatkovalmistelua siten, että Suomeen perustettaisiin oppilas- ja opiskelija-asiavaltuutetun virka.

MLL ehdottaa, että perusopetuslakiin, lukiolakiin, ja ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin kirjataan säännökset kiusaamiseen puuttumisen menettelytavoista ja vastuuhenkilöistä (ks. myös Opetushallitus).

OAJ ehdottaa opettaja- ja rehtorimitoituksesta säätämistä suhteessa oppilasmäärään.

OAJ ehdottaa opetustoimen laillisuusvalvonnan vahvistamista ja aluehallintoviranomaisille oma-aloitteista puuttumisoikeutta (ks. myös Opetushallitus)

Mielenterveyden keskusliitto ry toteaa, että yhtenä mahdollisuutena olisi viittaaminen perusopetuslaissa koulukiusaamiseksi luettaviin rikostunnusmerkistöihin ja toimenpiteiden kytkeminen tähän koulukiusaamisen kriteeristöön (terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 27 §:ssä säädetyn kaltainen sääntely).

Useat näistä ehdotuksista kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan. Oikeusministeriö toteaa, että koulukiusaamiseen puuttumiseen liittyvistä toiminta- ja ilmoitusvelvollisuuksista säädetään koulu- ja opetus-, lastensuojelu- ja sosiaalilainsäädännössä. Hallituksen esityksen 127/2021 vp perusteella on edellä todetuin tavoin tehty muutoksia koulukiusaamista, koulurauhaa ja kurinpitoa koskevaan sääntelyyn. Uusi sääntely tuli voimaan 1.8.2022. On perusteltua seurata tämän lainsäädännön soveltamista ja toimivuutta. Edeltä ilmenevin perustein oikeusministeriö ei kannata rangaistussääntelyn täydentämistä sosiaalista väkivaltaa koskevalla säätelyllä.

Oikeusministeriö toteaa vielä, että yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta koskevassa työryhmän mietinnössä on ehdotettu muutosta yhdenvertaisuuslakiin, jolla selkeytettäisiin varhaiskasvatuksen järjestäjän ja palveluntuottajan ja koulutuksen järjestäjien vastuuta puuttua tiedossaan olevaan häirintään. Mietintö on ollut keväällä lausuntokierroksella. Oikeusministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syyskuussa 2022.

Lausunnoissa on ehdotettu myös erinäisiä tosiasiallisia toimenpiteitä:

-asiaan liittyvien henkilöiden ja toimijoiden yhteistyön sekä toimintamallien kehittäminen (Aseman Lapset ry, Kaakkois-Suomen poliisilaitos, OAJ)

-opettajien ja muun henkilöstön täydennyskoulutus (MLL)

-oppilas- ja opiskelijahuollon vahvistaminen (MLL)

-oppilaille annettava oikeus-, vuorovaikutus- ja empatiakasvatus (MLL, SLL, Sakki ry, OAJ)

-ns. omanryhmän tuntien lisääminen alakouluun ja yläkouluun (OAJ)

-oppilaiden säännöllinen kuuleminen kiusaamisen esiintyvyydestä ja heidän osallistamisensa kiusaamisen torjuntaa koskevien toimien suunnittelussa ja toteutuksessa (MLL)

-tarvittavien tukimuotojen ja palvelujen saannin varmistaminen (Aseman Lapset ry)

-opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa toteuttamista ja siinä mainitun oppimisyhteisöjen turvallisuuskulttuurin kehittämistyötä tukevan valtakunnallisen kehittämis- ja tutkimushankkeen käynnistäminen sekä sen pysyvä rahoitus (ks. Allianssi ry, Sakki ry, SLL)

-koululainsäädäntöön tehtyjen sääntelyuudistusten vaikutusten ja kurinpito- ja turvaamistoimien ja ilmoitusvelvollisuuden hyödyntäminen ja velvollisuuden noudattamisen seuraaminen (Helsingin kaupunki/Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, Rikosuhripäivystys)

-koulutoimen resurssien lisääminen (Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus/Illman)

Oikeusministeriö pitää ehdotettuja tosiasiallisia toimenpiteitä pääosin kannatettavina.